

Esittelyt

Suomiäidit Kaliforniassa

Matias Slavov

Taina Kinnunen, *Kalifornia kutsuu*.
Gaudeamus 2019

Kulttuuriantropologi Taina Kinnusen uusin teos Kalifornia kutsuu hahmottelee suomalaisten eliittisiirtolaisten elämää Yhdysvaltojen länsirannikolla. Kinnunen on itse asunut Kaliforniassa useaan otteeseen 2000-luvulla, ja kirjaan valikoitui haastateltaviksi viisitoista naista. Yhteistä heille on ainakin määrääkainen aviomiehen uraa siivittävä kotiäitiys. Miehet työskentelivät kaikki teknologia-teollisuudessa San Diegossa tai Piilaakossa. Useat muuttivat Yhdysvaltoihin alun perin Nokian palveluksessa. Heistä käytetään yleisesti nimitystä ekspatit, eli ulkomailla työskentelevät ekspatriaatit. Siinä missä teknologia-alaa on kattavasti tutkittu yritysten ja työntekijöiden näkökulmasta, haastateltujen teknovaimojen ääni on jäänyt kuulematta. Kirjassa haastateltavien henkilöllisyys on suojattu peitenimillä, ja heidän on ollut mahdollista vetää haastattelunsa pois käsikirjoituksen luettuaan. Tutkimusote on autoetnografinen, ja kirja tyypiltään yleistajuinen.

Kaliforniaa ei voi ymmärtää Euroopasta käsin

Kalifornia kutsuu alkaa Kinnusen myöntäessä suhtautuneensa epäluuloisesti kotiäitiyteen. Hän kertoo rehellisesti oletaneensa tuntemiensa naisten olevan ”liian fiksuja” kotiäideiksi. Yhtäältä miehen uran ja lasten hyvinvoinnin tukeminen omalla kustannuksella vaikuttaa hänestä uhrukselta. Toisaalta hän katsoo kotiäitiyden olevan samalla tavalla kunioitettava uravalinta kuin mikä tahansa muukin. Kinnunen kertoo lapsettomana tuntevansa kateudensekaista haitteutta perheitä kohtaan. Kotiäitiyden ja uran luomisen jännite on nähtävissä kirjassa laajemminkin. Äidit kertovat avoimesti niin kielteisistä kuin myönteisistä tuntemuksistaan. Jotkut naiset ovat saaneet haudata unelmansa palkkatyön suhteen. Perhe- ja työelämän yhteensovittaminen ja työviisumin hankkiminen on ekspatille Yhdysvalloissa todella haasteellista. Osa naisista taas piti helpottavana kotiäitiyden alkamista. Miehen hyvät tulot mahdollistivat oravanpyörästä hyppäämiseen ja muuton aurinkoiseen Kaliforniaan, monessa mielessä etuoikeutettuun asemaan.

Yhdysvalloissa kova palkka kompensoi epävarmuutta. Työsuhteiden irtisanomisajat ovat lyhyitä, jos eivät suorastaan olemattomia. Vuokrasopimus saattaa ol-

la jo tehty ja muuttokontti tilattu – puhumattakaan Suomen kodin myynnistä – kunnes selviää, että yrityksen vastaanottava toimipiste suljetaan. Irtisanominen saattaa koittaa myös ulkomaassa pitkään asuneille. Tällöin vaikeinta on päättää, mitä mahdollisesti juuri hankitulle kalliille asunnolle Kaliforniassa tehdään. Vastoin yleistä käsitystä, ekspatti-sopimukset ovat usein epävarmempia kuin paikalliset sopimukset. Tämä asettaa teknovaimoille valtavan haasteen. Lähtemiseen ja maahan asettumisen lisäksi raskaus, synnytys, äitiysloma ja hoitovapaa monimutkaistavat tilannetta. Alkuun lasten pärjääminen uudessa maassa aiheuttaa huolta vanhemmille. Lapset oppivat vieraan kielen yleensä melko nopeasti.

Kotiäidin työ on Yhdysvalloissa kokopäiväistä. Tähän sisältyy kaikkien aterioiden valmistaminen, mukaan lukien lapsien kotona ja koulussa syötävä ruoka. Suomalasäideille on ensisijaisen tärkeää, että lapset syövät terveellisesti maassa, jossa ei ole maksutonta kouluruokaa. Harrastuksia on tyypillisesti jo nuoresta alkaen, niin taiteellisia kuin urheilullisiakin. Kotitehtäviä tehdään enemmän kuin Suomessa, ja tässä äidit ovat lastensa henkisenä tukena. Eräs äiti kuvaa muuttumistaan uranisesta kotiäidiksi seuraavasti:

Vaikka mä pääsin yli siitä uraihmissen ajatuksesta, niin silti mä aina pidin si-

tä siellä mielen taustalla, että pitäiskö mun tehdä jotain töitä. Ja mun pitäis siitä ja tätä. Sit mä yks kaunis päivä päätin, et ei mun tarvii. Tää on nyt mun työni. Et mä hoidan näitä lapsia. Ja mä kuljetan niitä kouluun ja vien harrastuksiin. Ja mä olen penkkiurheilijaäiti ja kannustan niitä siellä. Ja käyn niitten konserteissa ja teen niille ruokaa. Ja kuuntelen niitten murheet. Et sen luvan antaminen itselle. Mä sanoinkin, et mä jäin nyt eläkkeelle itsestäni ja siitä vaatimuksesta, et mun pitäis tehdä [palkkatyötä] (s. 62).

Kodin ja lasten huolehtimisen ohessa monet myös tekevät vapaaehtoistyötä. Akateemiset keskiluokkaiset suomalaisperheet erottuvat etenkin Piilaakson alueella siinä, etteivät he hiosta lapsiaan äärimmilleen. Kovassa kilpailuyhteiskunnassa lapsilta vaaditaan paljon varhaisesta iästä alkaen. Suoritus- ja menestespaineet ovat läsnä jatkuvasti. Suomalaisäidit ovat pehmoversioita esimerkiksi aasialaistaustaisiin tiikeriäiteihin verrattuina.

Kinnunen selventää, että Yhdysvalloissa elämä on perhekeskeistä ja näin vähemmän yksilöllistä. Tämä on yllättävää, sillä Suomesta käsin Yhdysvallat mielletään individualistisena yhteiskuntana. Monet suomalaisäidit kuitenkin kertovat, miten Suomen arjessa aikuiset ja lapset menevät itse kouluun ja töihin, harrastuksiin, pesulle ja nukku-

maan. Perhe-elämä ei ole niin yhteisöllistä, vaan ennemminkin asumista samankaton alla. Kinnunen viittaa toimittaja Anu Partasen teoriaan, jonka mukaan amerikkalainen perhekeskeisyys juontaa juurensa jatkuvasta huolesta rahan riittävyydestä. Keski-ikäiset perheelliset eivät kasvata ainoastaan lapsiaan vaan saattavat olla myös vastuussa ikääntyvistä vanhemmistaan.

Teknovaimot ovat vahvasti riippuvaisia miehensä toimeentulosta. Kaliforniassa elinkustannukset ovat huimat. Lisäksi vaimot ovat irtaantuneet kotimaansa sosiaaliturva ja -eläkejärjestelmästä. Erotilanteita ratkotaan oikeudessa, jossa tyypillisesti mies määrätään pitkäaikaiseen elatusvelvollisuuteen. Yli kymmenen vuotta kestäneen liiton katsotaan usein edellyttävän omaisuuden puolitusta ja entisen miehen elatusapua kuolemaan saakka. Kotiäidin ansiotyöhön siirtyminen on eron jälkeen tyypillistä, joskin tulot ovat entisen miehen tuloihin nähden pienet. Suomeen paluu on monen ekspatti-vuoden jälkeen haastavaa. Lapset ovat jo sosiaalistuneet amerikkalaiseen yhteiskuntaan. Lainsäädäntö saattaa myös estää eroperheen lasten kuljetuksen osavaltion ulkopuolelle. Toisin kuin Suomen loskassa, Kaliforniassa aurinko porottaa myös marraskuussa. Aurinkoisuus vaikuttaa myönteisesti mielialaan ja jopa mielenterveyteen.

Suomessakin viime vuosina nähty oikeistopopulismien nousu edelleen jarruttaa kosmopoliittisten länsirannikkolaisten paluumuuttoa.

Monipuolisuus ja yleistyksiset

En tunne kulttuuriantropologian tutkimusta, mukaan lukien siinä käytettyjä menetelmiä. Henkilökohtaisesti teos puhutteli minua monin tavoin, koska olin itse Kalifornian yliopistossa, Los Angelesissa vierailevana tutkijana kaksi vuotta. Opettajavaimoni oli tuon aikaa kotiäitinä pienelle pojalle Westwoodin kodissamme. Los Angelesissa asuessani kävin suomalaisten kotiäitien (myös muunmaalaisten kotiäitien sekä muuttaman koti-isän) kanssa monta keskustelua heidän muuttuvasta elämäntilanteestaan. Kinnusen huomiot olivat minulle hyvin samaistuttavia. Pidin sekä haastateltavien näkemyksiä että tutkijan selityksiä monessa kohtaa oivaltavina. Samalla suhtaudun kriittisesti joihinkin kirjassa esitettyihin yleistyksiin.

Läpi teoksen on nähtävissä kirjoittajan syvä arvostus ja ystävällisyys haastateltavia kohtaan. Näkökulmien moneus on olennaisessa roolissa. Sen avulla hahmottuu, miten eri ihmiset kokevat elämänsä ja amerikkalaisen yhteiskunnan laajemminkin. Kinnunen kertoo avoimesti omista tuntemuksistaan ilmiön

kuin ilmiön kohdalla, mutta ei arvostele muiden tapaa elää. Pidän tätä teoksen suurimpänä vahvuutena: kunnioittava asenne mahdollistaa toisten elämäntilanteiden ymmärryksen.

Kirjan puutteena voi pitää siinä ajoittain esiintyviä yleistyksiä, joiden puolesta ei esitetä todisteita. Kinnunen väittää muun muassa:

- San Diegon taksikuskit eivät tunne hyvin kaupunkiaan (s. 47).
- Kalifornialaiset kommunikoivat hymyillen ja small talkin avulla (s. 48).
- Piilaakson kotien sisustus on raskaampaa ja tummempaa mutta myös värikkäämpää ja koristeellisempaa kuin Suomessa (s. 52).

En ole yllä olevista stereotyyppoisista eri mieltä. Esimerkiksi oma kokemukseni kalifornialaisesta aurinkoisesta luonteesta, ystävällisyydestä ja kohteliaisuudesta on hyvin samanlainen kuin mitä kirjan luku ”Kalifornian valo” (s. 156-163) antaa ymmärtää. Mik-

si yleistyksiin ja stereotyyppioihin pitäisi silti uskoa? Kirjassa ei tilastoida ja vertailla yksittäistapauksia. Miten yleistykset oikeutetaan? Tutkijalta tulee olettaa jonkinlaista arviota tuloksiensa varmuuden asteesta. Kirjassa ei lainkaan pohdita tekijöitä, jotka voivat johtaa virheelisiin tulkintoihin ja väärinymmärryksiin. Tunnetusti lukuisat tiedolliset vinoumat aiheuttavat virhepäätelmiä, eikä ihmisen muisti ei ole täydellinen. Nämä ovat olennaisia rajoituksia työssä, joka on kirjoitettu haastattelujen ja henkilökohtaisten muistojen pohjalta jälkikäteen tarinaksi.

Kinnunen myös luottaa vahvasti omiin kykyihinsä tunnistaa toisen ihmisen mieli. Hän kertoo käyttäneensä runsaasti ajatteluenergiaansa päästäkseen perille kalifornialaisen hymyn merkitys vivahteista. ”Opin huomaamaan, milloin siitä on luettavissa varautuneisuus, neutraalius, hämmennyneisyys, kohtelias kieltäytyminen, flirtti, mielistely,

ylemmydentunto, vallantahto, hyväksyntä ja niin edelleen” (s. 161).

Miten tällainen mielenlukeminen eroaa kyökkipsykologiasta? Teokseen olisi syytä sisällyttää pohdintaa, kuinka varmasti tutkija voi intuitioidensa pohjalta tietää toisten mielentiloista.

Kalifornia kutsuu on hauska ja kauniisti kirjoitettu (Ville Karppasen kuvittama kansi on myös upea). Se kuvaa hämmästyttävän monipuolisesti länsirannikon eliittisiirtolaisuutta ja amerikkalaista elämänmenoa. Kirjasta oppii paljon Yhdysvaltojen ja Suomen välisistä eroista. Vaikka moniin teoksessa esitettyihin yleistyksiin on hyvä suhtautua varauksella, suosittelen sitä kaikille kalifornialaisesta ekspatti-elämästä kiinnostuneille.

FT Matias Slavov on filosofian apurahatutkija Jyväskylän yliopistossa.